

Beste leden en relaties,

Wanneer jullie deze nieuwsbrief ontvangen is de kortste dag van het jaar al weer voorbij en zijn de feestelijke dagen Kerstmis en Nieuwjaar op komst.

Het is nu de tijd om goede voornemens te maken, ook de *HWR Werkgroep Communicatie* wil daar aan meedoen. Eén van die voornemens is om onze abonnees te blijven voorzien van heemkundige (HWR) nieuwtjes, feiten en wetenswaardigheden. Maar we zullen in het nieuwe jaar ook nog veel van ons laten horen rondom het HWR project “De KEI zoals die was”. Maar voordat we overstappen naar 2024 willen we jullie in deze donkere decemberdagen onze laatste editie van 2023 niet onthouden.

We wensen al onze lezers veel informatief leesplezier en ook hele fijne feestdagen en vooral een gezond, voorspoedig en mooi erfgoedjaar 2024.

Bestuur en Werkgroep Communicatie.

Kempencollectie

De collectiebeheerders van de Kempencollectie kwamen onlangs voor een productieve bijeenkomst weer bij elkaar in Museum 't Oude Slot in Veldhoven. Besproken werd onder andere hoe we samen de bijzondere voorwerpen uit onze collecties nog beter in de schijnwerpers kunnen zetten. Ook werd het onderwerp saneren oftewel “ontzamelen” - waar onze HWR momenteel noodgedwongen mee bezig is - besproken.

Meer informatie over de Kempencollectie, en ook voor het bekijken van onze gezamenlijke collecties: <https://kempencollectie.online/>

Delpher - Zoektips van een collectiespecialist

Delpher is een gratis toegankelijke website, ontwikkeld en beheerd door de Koninklijke Bibliotheek, met gedigitaliseerde historische Nederlandse kranten, boeken, tijdschriften en radiobulletins uit bibliotheken, musea en andere erfgoedinstellingen. De naam verwijst naar het woord 'delven' = spitten, (op)graven, winnen, en is tevens gebaseerd op Delphi, het beroemde orakel.

> Delpher

Maar waar begin je met zoeken? Misschien is er al een onderwerp waar je meer over wilt weten.

Vul in de zoekbalk je zoekterm in. Kies vervolgens voor één van de collecties (boeken, kranten, tijdschriften,...) en bekijk de zoekresultaten. Krijg je erg veel treffers of wil je je zoekvraag specifieker maken? Kijk en luister dan naar twee nieuwe video's waarin KB-collectiespecialist Huibert Crijns zijn onderzoektips met ons deelt.

In "Onderzoeken in Delpher: Hoe begin je?" vertelt hij, aan de hand van zijn eigen onderzoek voor de podcast "Het Venlo-incident", waar je op moet letten als je in historische kranten in Delpher zoekt.

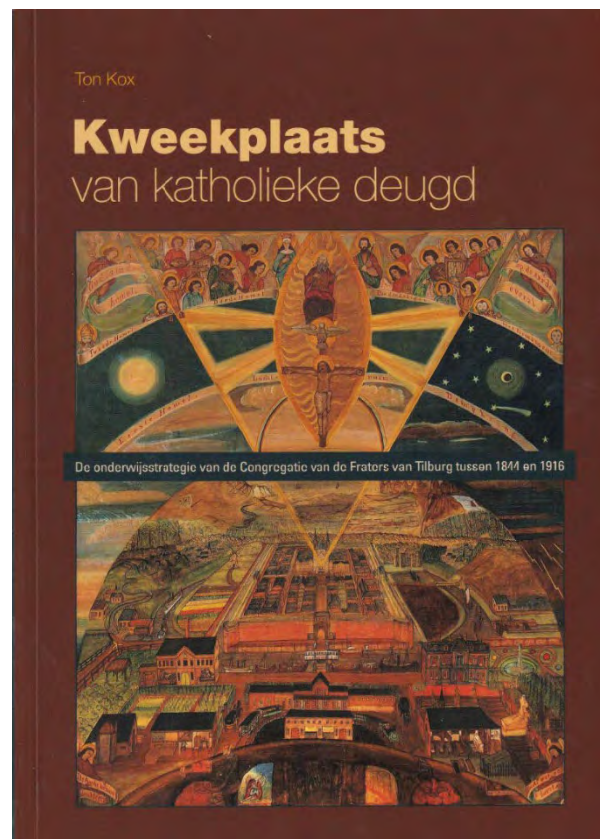
In een tweede video, "Onderzoeken in Delpher: Familiegesciedenis", laat Huibert zien hoe je in Delpher snel meer ontdekt over het verleden van je familie.

Laat je inspireren door de tips van Huibert en delf zelf ook historische parels op! Bekijk deze en een tiental andere video's met veel tips en aanbevelingen: <https://bit.ly/3RwNNT7>

Uit de bibliotheek van de HWR

**Kweekplaats van katholieke deugd.
De onderwijsstrategie van de Congregatie van de Fraters van Tilburg tussen 1844 en 1916.**
Auteur: Ton Kox.

Door de wetgeving van de (3) kabinetten Thorbecke kwam er ruimte voor het stichten van bijzonder (d.w.z. religie-georiënteerd) onderwijs.

De kloosterorde van de fraters van Tilburg gesticht in 1844 door Monseigneur Zwijsen, hebben zich met verve van die taak gekweten. Zij hielden zich niet alleen bezig met het geven van lager onderwijs, maar hadden hun eigen opleidingsschool voor leraren. Het onderwijs diende voldoende kwaliteit te hebben, en dat maakte het noodzakelijk om ook leerkrachten op te leiden zoals de fraters dat zelf belangrijk vonden. In dit boek houdt de auteur zich vooral bezig met de manier waarop de fraterorde aansloot bij de bewegingen in de samenleving om daarmee het onderwijs vorm en inhoud te geven. Het doel was om de samenleving te doordringen van de katholieke levensbeschouwing. Er is de nodige aandacht voor de schoolstrijd die eindigde bij de financiële gelijkstelling van het bijzonder en het openbaar onderwijs in 1920.

Het boek veronderstelt een grote belangstelling voor het onderwijs en enige voorkennis over de materie maakt de materie beter verteerbaar.

Uit het HWR archief

"Visit Reusel" anno 1890.

Men schrijft uit Reusel in de Tilburgsche courant - 16-11-1890:.....

Wanneer men hier een blik om zich heen werpt en op de trotsche gebouwen staart, die aan beide zijden van den provincialen weg zijn opgericht, dan staat men verbaasd over hetgeen een enkele man vermag, beziel met groote naastenliefde en onverdroten ijver voor het belang zijner parochianen en den medemensch in 't algemeen. Het Fratershuis met bijzondere dorpschool, pensionaat en inrichting tot het opleiden van kweekelingen voor de orde, het gesticht der zusters met meisjesschool en bijzondere inrichting voor weeskinderen, de pastorie, zullen nog aan verre nageslachten den roem verkondigen van pastoor van der Wee, die de middelen wist te vinden om in korten tijd zooveel heilzaams te stichten. Het Fratershuis heeft thans weer een aanzienlijke uitbreiding ondergaan, die nu op 't punt staat af te loopen. Mocht na nog de oude herder de middelen vinden om zijne gemeente in de plaats van haar oud, doodversleten, bouwvallig en veel te klein bedehuis, een tempel te schenken, den Heer der Heerscharen meer waardig, dan zou — wij begrijpen dit zeer gemakkelijk — hij met dankbaar hart op zijne loopbaan terugzien en de christelijke gemeente een onschatbaren dienst bewezen hebben.

Sint-Corneliusgesticht.

Sigarenfabriek "de Adelaar".

Slaat men het oog wat verder, dan ontwaart men op een ander gebied de nieuwe sigarenfabriek van de firma Willekens & Co, „de Adelaar" genaamd en naar de laatste eischen des tijds ingericht, 't Is een schoon fabrieksgebouw, zeer aangenaam gelegen aan het kruispunt van den provincialen grintweg en den nieuwen kunstweg van Reusel naar Hilvarenbeek—Tilburg, eene oppervlakte beslaande van 15 X 8 1/2 M., twee verdiepingen hoog en met grooten kapzolder. Een woord over de inrichting kan niet van onpas geacht worden: Gelijkvloers vindt men het pakhuis, de vochtkamer, de timmerplaats, het kolenhok en de verblijfplaats der jongens beneden de 16 jaar gedurende de rusturen, tevens tot schuilplaats dienend voor de arbeiders, die voor 't begin van den werktijd aan de fabriek komen, des winters met verwarming; boven dit vertrek treft men eene brandvrije droogkamer aan, voorzien met drie ijzeren deuren en op eene geheel nieuwe wijze ingericht, tot het drogen van wikkelvormen, sigaren, enz., en tot verwarming van het kantoor, dat zich met de werkplaats der arbeiders ook op deze eerste verdieping bevindt. Van de drogerij gaan de sigaren naar de pakkerij op de tweede verdieping; daarvoor, en tevens als bergplaats, is ook de groote kapzolder bestemd. De fabriek is uiterst hecht gebouwd en vertoont aan de noordzijde langs den prov. weg eene glazen kapbedekking, waaronder de sorteerders hun werk verrichten, terwijl tevens aan die zijde „de Adelaar" den naam der schoone fabriek verkondigt. Deze fabriek is door middel van een telefoon met de woning des eigenaars verbonden en, loopt over een afstand van 600 meter. Deze is van allerlaatste vinding en werkt uitstekend. Moge „de Adelaar" bloeien voor den ondernemenden industrieel en niet minder voor zijne ruim 70 werklieden tot hun eigen welzijn en het welzijn onzer gemeente !

Vondsten die het leven beter maakten - PAPIER

We zijn dwergen op de schouders van reuzen. In de Oudheid kwamen ontdekkers met uitvindingen die het bestaan veraangenaamden en waarvan we nog steeds profiteren. Eén daarvan: papier.

Schrijven kan in klei, zoals de oude Mesopotamiërs deden. Maar dat materiaal is onhandig zwaar. Perkament is een andere optie, maar daarvoor moet een dier worden geslacht en de huid uitgebreid bewerkt. Dat maakt het duur voor alledaagse krabbels. En dan is er nog papyrus: goedkoper dan perkament, maar ook behoorlijk bewerkelijk. De maker moet eerst stengels van de papyrusplant opensnijden en die vervolgens netjes naast elkaar leggen. Dan is er nog een tweede laag stengels nodig, dwars op de eerste, en moet het geheel stevig worden samengeperst. Het resultaat is niet erg glad, wat het schrijven bemoeilijkt.

Vroegst bekende papierfragment.

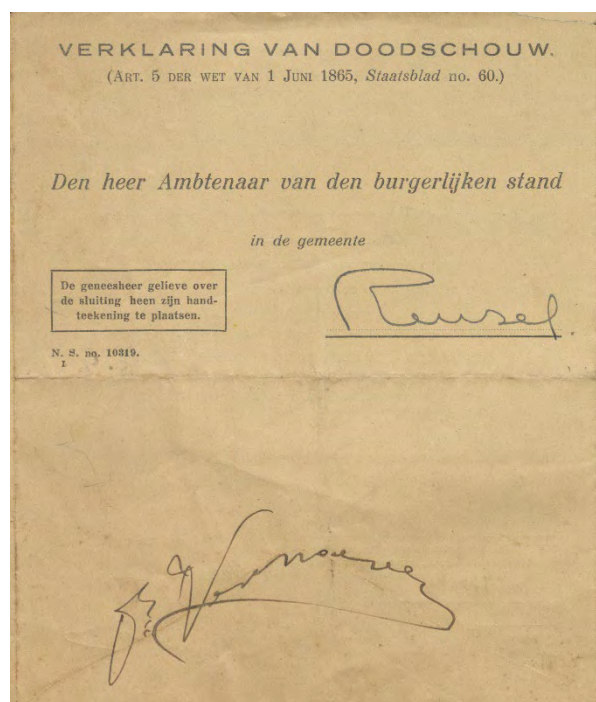
Nee, dan papier. Relatief makkelijk te maken en heerlijk in het gebruik. We hebben het te danken aan Chinezen, die een pulp maakten van plantaardig materiaal en deze in dunne lagen vlak lieten drogen. Dat deden ze al in de tweede eeuw voor Christus, want toen werd in Noordwest-China een landkaart gemaakt, die werd meegegeven in een graf. Een restje daarvan is inmiddels opgegraven en geldt als het oudste stuk papier ter wereld.

Bron: Maand van de geschiedenis

Doodsbriefjes online bij het RHCE

Gegevens over doodsoorzaken zijn schaars; ze worden niet op Nederlandse overlijdensakten vermeld. Ze zijn echter wél een belangrijke bron bij het doen van historisch onderzoek. Maar met een beetje geluk zijn deze gegevens toch nog te achterhalen. De zogenoemde doodsbriefjes bieden hier uitkomst.

In 1865 werd de Wet op de Uitoefening der Geneeskunst van kracht. Deze wet bepaalde dat de arts die iemands dood vaststelt, ook een verklaring van overlijden moest opmaken waarin werd aangegeven wat de doodsoorzaak was. Deze doodsbriefjes werden vervolgens aan de ambtenaar van de burgerlijke stand gegeven. Deze verklaringen van overlijden zijn terug te vinden in de archieven van het betreffende gemeentebestuur.

Voorpagina van een doodsbriefje uit Reusel – 1926.

Met het inwerkingtreden van de Begraafwet in 1869 mocht een ambtenaar van de burgerlijke stand pas verlof tot begraven afgeven ná het ontvangen van een geneeskundige verklaring van overlijden. De doodsbriefjes werden daarom van steeds groter administratief belang.

Vanuit sommige artsen kwam het bezwaar dat het opmaken van het doodsbriefje niet viel te combineren met hun geheimhoudingsplicht.

Mede hierdoor werden in 1926 de verklaringen van overlijden gesplitst in doodsbriefje A en B. Doodsbriefje A gaf een beknopte beschrijving van de doodsoorzaak, op doodsbriefje B was deze beschrijving omvangrijker.

In de archieven van het RHCE bevinden zich doodsbriefjes van meerdere gemeenten waaronder die van Reusel. Samen met vrijwilligers is het RHC Eindhoven begonnen met het digitaliseren en indexeren van deze doodsbriefjes. Hierdoor worden de beschikbare briefjes online toegankelijk. In de loop van de tijd zullen steeds meer verklaringen van overlijden online worden gepubliceerd. Er zijn al bijna 6500 doodsbriefjes gedigitaliseerd en toegankelijk waaronder meer dan 800 uit de gemeente Reusel uit de periode 1900-1937. Neem alvast een kijkje bij de eerste resultaten: <https://bit.ly/3v257b6>

De oudste film van Brabant!

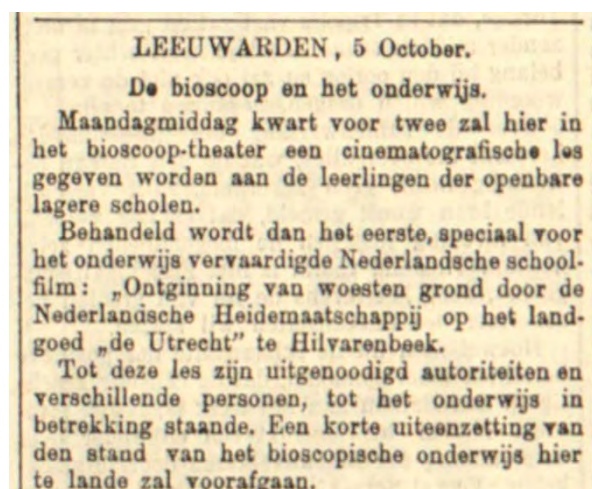
Vorige maand wisten we hier te melden dat de oudste films van Brabant die door BrabantinBeelden zijn gevonden werden opgenomen in juli 1913 in 's-Hertogenbosch en Helmond.

Nieuwe Tilburgsche Courant - 14-08-1912.

Maar waarschijnlijk is de oudste film van Brabant in Esbeek opgenomen. In 1912 is in opdracht van de Nederlandsche Heidemaatschappij een film gemaakt over de ontginning van Landgoed De Utrecht in Esbeek. De film bevindt zich in het archief van Eyefilm en heeft als titel: "De ontginning van woesten grond door de Nederlandsche Heidemaatschappij op het landgoed 'De Utrecht' te Hilvarenbeek". De Esbeekse historicus Jan van Helvoirt wijst op deze vondst van de eerste Nederlandse schoolfilm in zijn wekelijkse rubriek in De Hilverbode. Dat de

film in 1912 is verschenen wordt bevestigd in krantenberichten.

Leeuwarder Courant - 07-10-1912.

Kinematograaf Pathé Frères produceerde deze film, die opent met beelden van Brabantse plaggenstekers en eindigt met opnamen waarin nieuwe dennen worden aangeplant. Elke stap in de ontginning van het landgoed werd zeer uitvoerig in beeld gebracht om onderwijzers tijdens de voorstelling genoeg tijd te geven de beelden toe te lichten.

Bekijk de film op YouTube: <https://bit.ly/4autf6p>

Beeldfragmenten uit de film gemaakt op het landgoed 'De Utrecht' in 1912.

De familiestamboomonderzoek uitpluizen

In het magazine “Blijtijds” (een bijlage bij het programmabladd van een omroepvereniging) was onlangs een informatief artikel opgenomen met als onderwerp “De familiestamboom”.

Er werd gesteld dat stamboomonderzoek een leuk tijdverdrijf is dat mooie familie verhalen oplevert en hernieuwde contacten. Het is algemeen bekend dat, mede door uitzendingen als “Verborgene Verleden”, “Adres Onbekend” en “Spoorloos” de interesse van het grote publiek in genealogie is aangewakkerd en de run op archieven verhevigd is.

In het artikel wordt op een populaire en goed leesbare manier in een zevental thema’s de beginselen van stamboomonderzoek verhelderd zonder echter gebruik te maken van verwijzingen of links naar “zoeksites”.

Heel aardige informatie voor lezers die willen beginnen met onderzoek maar we willen er toch op wijzen dat je voor wat gerichtere informatie beter even je licht kunt opsteken bij Heemkunde Werkgroep Reusel.

Snertconcerten in de winter bij Kempenmuseum De Acht Zaligheden

Vorig jaar werden de snertconcerten voor het eerst gehouden en dat viel toen zo goed in de smaak dat besloten werd er dit jaar een vervolg aan te geven.

Noteer alvast in je agenda!

14 januari: The Kataphonics, het duo wordt gevormd door Katalin van der Lip en Gerard Mevissen.

25 februari: de Reuselse band Taksie.

Zondagmiddag van 15.00 tot 18.00 uur; zaal open vanaf 14.30 uur. Entree € 4,00 - Kapelweg 2 in Eersel.

Let op! Er is maar een beperkt aantal kaartjes beschikbaar, dus wie ze niet wil missen reserveert vooraf kaartjes via receptie@kempenmuseum.nl

Het Kempenmuseum laat tevens weten dat de expositie “Volgende Patiënt” wegens groot succes is verlengd tot en met 24 maart 2024.

Openbaarheidsdag 2024

Op dinsdag 2 januari 2024 vieren veel archieven in Nederland de jaarlijkse Openbaarheidsdag. Met het nieuwe kalenderjaar worden weer tienduizenden archiefstukken openbaar, die tot dan toe alleen onder voorwaarden in te zien waren. Maar op deze dag komen er niet alleen de “basis” archieven openbaar. Ook geheime stukken, oorlogsdocumenten, ministerraad-notulen en nog veel meer. Omdat deze informatie 75 jaar ongezien was, of alleen onder restricties gezien mocht worden, kunnen door deze openbaring nieuwe discussies en journalistieke primeurs komen.

Ook dit jaar wordt opnieuw veel materiaal over de Tweede Wereldoorlog en zijn nasleep openbaar. Niet alleen over de spannende geschiedenissen van zogeheten Engelandvaarders en hun spionageactiviteiten; maar we krijgen ook wat meer inzicht in ingewikkelde vragen over het terughalen van Nederlanders, vaak Joden, naar Nederland vanuit heel Europa.

In onze eerste nieuwsbrief van 2024 zullen we terugkomen op dit onderwerp met gegevens over openbaarmakingen in onze regio.

Nieuwsbrieven

Deze maand ontving het HWR secretariaat diverse nieuwsbrieven van collega verenigingen. Deze zijn hier te lezen:

De Koerier van Brabants Heem – december 2023 nr 99: <https://bit.ly/3Nxn8Vh>

Nieuwsbrief Erfgoedhuis Veldhoven – november 2023: <https://bit.ly/4ao0mJj>

Mededelingenblad Heemkundekring Weerderheem Valkenswaard – december 2023: <https://bit.ly/3TzS3nM>

Nieuwsbrief Heemkundekring Amalia van Solms Baarle-Nassau/Hertog – december 2023: <https://bit.ly/3TBOi2K>

Nieuwsbrief Regionaal Historisch Centrum Eindhoven – december 2023: <https://bit.ly/4axEXxp>

Nieuwsbrief CBG | Centrum voor familiegeschiedenis – oktober 2023: <https://bit.ly/3Rvg1xG>

Nieuwsbrief Brabants Heem – december 2023: <https://bit.ly/476XdL8>

Nieuwsbrief BHIC – december 2023: <https://bit.ly/480Lcrl>

Nieuwsbrief Heemkunde de Heerlijkheid Oirschot – december 2023: <https://bit.ly/3GQ0ROv>

Nieuwsbrief Brabants Erfgoed – december 2023: <https://bit.ly/3GWEs20>

Nieuwsbrief Heemkundekring Pladella Villa – december 2023: <https://bit.ly/48v6pdn>

Nieuwsbrief HSK De Acht Zaligheden – december 2023: <https://bit.ly/3RQtv8D>

Nieuwsbrief Heemkundekring Tilborch – december 2023: <https://bit.ly/4aqyyDX>

Heemkunde Werkgroep Reusel heeft ook een facebook pagina. Je kunt ons vinden op: <https://www.facebook.com/heemkundereusel>

Wil jij onze Nieuwsbrief ook regelmatig ontvangen stuur dan een email naar secretaris@heemkundereusel.nl

Ook voor afmeldingen mailen naar secretaris@heemkundereusel.nl

Deze HWR nieuwsbrief en oudere afleveringen zijn terug te lezen in een archief op onze website: heemkundereusel.nl/nieuwsbrief.html

Goed van de tongriem gesneden zijn

Goed van de tongriem gesneden zijn is een gezegde dat veel mensen bekend in de oren klinkt. Waar komt deze uitdrukking taalkundig gezien vandaan? Hoe komen we aan dit bijzondere gezegde?

Betekenis van ‘goed van de tongriem gesneden zijn’.

Mensen die goed van de tongriem gesneden zijn, kunnen goed praten. Ze kunnen praten als Brugman, zijn ad rem en hebben altijd wel hun woordje klaar als dat nodig is. Bij personen die goed van de tongriem gesneden zijn, gaat het dus om welbespraakte individuen die niet op hun mondje zijn gevallen.

Volgens de taalkundigen van Onze Taal bestaat de uitdrukking ‘goed van de tongriem’ al minstens sinds de vroege achttiende eeuw. In het bekende spreekwoordenboek *De oorsprong en uitlegging van dagelyks gebruikte Nederduitsche spreekwoorden* van Carolus Tuinman, dat hij in 1726 publiceerde, komt het volgende fragment voor:

“Van ymand die wel klappen [= goed kletsen] kan, zegt men, Hy is op zyn mond niet gevallen, en, Hy is wel van de tongriem gesneden...”

De Etymologiebank verwijst naar het Etymologisch woordenboek van P. van Veen en N. van der Sijs uit 1997, die het begrip terugvoert tot 1617.

Oorsprong van de uitdrukking

Maar vanwaar deze uitdrukking? De tongriem is de benaming voor het stukje vlees dat de tong verbindt aan de mond. In een oud document werd dit vleesstukje, een soort spiertje, ‘span-adere’ genoemd. In uitzonderlijke gevallen, gelukkig kwam het niet vaak voor, kon het zijn dat een tongriem te ver naar voren doorliep aan de onderzijde van de tong, richting de tongpunt. Wie hiermee te kampen had, kon tijdens de kindertijd problemen krijgen met bijvoorbeeld drinken, eten en/of met praten.

Personen met een ongezond lange tongriem werden vroeger voor een te lange tongriem behandeld. De ‘span-adere’ werd dan operatief bijgesneden en ingekort. In een zeventiende-eeuwse bron pende iemand over deze ingreep het volgende neer:

“Men moet sommighe kinderen de tonghe eensdeels los maecken ende slaken van eenighe banden te seer nae in ’t paleys (het gehemelte) des monds bindende ende spannende...”

Men geloofde dat de geopereerde persoon daarna weer goed zou kunnen eten, drinken en praten.

Bron: Historiek